
En sammanfattning av artikeln

Kunskapsbildning för professionellt lärande genom kollegiala samtal

Jaana Nehez, Katina Thelin, Veronica Sülau, Eva Kane & Karin Rönnerman

En viktig arena för professionellt lärande med fokus på skol- och undervisningsutveckling är kollegiala samtal. Genom det kollegiala samtalet förväntas lärare och rektorer få syn på, förändra och utveckla sina antaganden och handlingar för att skapa förbättrade möjligheter för elevers och lärares lärande. Det är dock inte självklart att kollegiala samtal bidrar till ett ökat och fördjupat lärande eller till en förändrad undervisnings- och/eller ledningspraktik. Tidigare studier visar på komplexiteten i kollegiala samtal i syfte att främja och bidra till professionellt lärande. Det handlar till exempel om att skapa en kunskapsfrämjande kultur (Hargreaves & O'Connor, 2019) som kännetecknas av samarbete (Datnow, 2018) och tillit (Vangrieken et al., 2017). Det handlar också om att deltagarna i ett kollegialt samtal behöver agera på ett sätt som uppmuntrar undersökande av olika tankar och förståelser snarare än instämmande och återberättande (Popp & Goldman, 2016).

Syftet med studien som redovisas i denna artikel är att fördjupa förståelsen av kollegiala samtal och hur de i olika grad och på olika sätt kan bidra till professionellt lärande. Studien tar utgångspunkt i vad som sker på mikronivå i kollegiala samtal och undersöker hur dessa mikroprocesser kan bidra till professionellt lärande.

Det empiriska materialet består av ljudinspelningar och transkriptioner av tre kollegiala samtal med lärare och rektorer från tre olika kontexter. Samtliga samtal syftade till att främja och bidra till professionellt lärande och hade alla goda strukturella förutsättningar för delaktighet och lärande. Utgångspunkten för analysen var frågeställningen Vad händer här? som avsåg att ge en djupare förståelse för vad som avgör om samtalet kan bidra till professionellt lärande. Analysen genomfördes i två steg: först genom att identifiera och koda kommunikativa drag (ageranden) i olika sekvenser av samtalen, därefter genom att tematisera samtalssekvenserna för att finna underliggande projekt (mål) som enligt teorin om praktikarkitekturer definierar en praktik.

Analysen synliggör tre olika typer av samtalspraktiker: Kunskapsbildande praktiker, Avbrutna kunskapsbildande praktiker och Icke kunskapsbildande praktiker. De beskrivs kort nedan, men återges i utförligare form med exempel från de olika samtalen i den fullständiga artikeln.

Kunskapsbildande praktiker har som gemensamt projekt att bilda kunskap om och utveckla det som står i fokus för samtalet genom att förstå något på ett nytt eller fördjupat sätt som kan bidra till förändring i tanke och handling. Dessa praktiker kännetecknas av att vara rika på kommunikativa drag som är associerade med kunskapsbildande (enligt Popp & Goldman, 2016) och att vara kopplade till det innehåll som är fokus för deltagarnas lärande.

Avbrutna kunskapsbildande praktiker har i likhet med kunskapsbildande praktiker ett gemensamt projekt att bilda kunskap om och utveckla den praktik som står i fokus för samtalet, men med skillnaden att projektet inte fullföljs. Dessa praktiker kännetecknas av att inledningsvis vara rika på kunskapsbildande kommunikativa drag, men där något sker som gör att samtalet övergår till att bli berättande, beskrivande och instämmande. Det kan handla om att samtalet plötsligt byter fokus eller att deltagarna "backar ur" pågående kunskapsbildande aktiviteter genom att ta tillbaka eller tona ner uttalanden. Det kan också handla om att samtalsledaren eller deltagarna missar möjligheten att följa upp viktiga kommunikativa drag.

Icke kunskapsbildande praktiker saknar ett gemensamt kunskapsbildande projekt kopplat till det innehåll som står i fokus för samtalet. Dessa praktiker rymmer därmed också få eller inga kommunikativa drag som är associerade med kunskapsbildande. Det innebär dock inte att de nödvändigtvis saknar betydelse för det lärande som eftersträvas i denna typ av kollegiala samtal.

En slutsats som författarna drar av denna studie är att långt ifrån allt som sker inom ramen för ett kollegialt samtal låter sig beskrivas i kommunikativa drag som bidrar till kunskapsbildande. Bilden av vad som utgör ett kunskapsbildande samtal behöver vidgas från det som är tydligt synbart i form av olika ageranden associerade med kunskapsbildande. Aktiviteter och kommunikativa drag som varken är utforskande eller utmanande kan utgöra viktiga inslag i kollegiala samtal och fylla behov som är av betydelse för den kunskapsbildande praktiken. Det handlar till exempel om relationella och emotionella faktorer som sker i det mellanmänskliga utrymmet mellan deltagarna. Att backa ur kunskapsbildande kan vara betydelsefullt för möjligheten att komma vidare, men kanske på ett annat sätt och vid en annan tidpunkt.

I studien framkommer samtalsstrukturen och samtalsledarrollen som exempel på arrangemang som på olika sätt möjliggör och begränsar den kollegiala samtalspraktiken. Samtalsstrukturer som "tvingar fram" kommunikativa drag associerade med kunskapsbildning är inte nödvändigtvis mer ändamålsenlig än sådana som inte gör det. Sådana samtal kan snabbt få karaktären av en kunskapsbildande praktik, men kan också upplevas krävande eller påtvingad av deltagarna vilket kan öka risken för avbrott eller flykt till mindre eller icke kunskapsbildande praktiker. Samtalsledarens agerande blir avgörande för om det kunskapsbildande som eftersträvas överhuvudtaget kommer till stånd och hur stort utrymmet för det blir. Samtalsledarens förmåga att uppmuntra till och själv bidra med frågor och förslag av det slag som är associerade med kunskapsbildning kommer att ha betydelse för lärandet. Även samtalsledarens förmåga att lyssna aktivt och uppmärksamma enskilda deltagares behov och hur dessa förändras under samtalets gång framstår som centralt.

Det handlar om att kunna "läsa" samtalet och att bemästra en pedagogisk och didaktisk känsla av takt och rytm för att kunna bedöma när den kunskapsbildande praktiken behöver lämna plats eller stå tillbaka för andra mindre eller icke kunskapsbildande praktiker, men också för att plocka upp de trådar som går förlorade när en potentiellt kunskapsbildande praktik avbryts.

Studiens resultat ger viktiga implikationer för alla som organiserar och leder kollegiala samtal för professionellt lärande. En implikation är att inte forcera det lärande som står i fokus för det kollegiala samtalet. En annan är att avstå från frestelsen att renodla och effektivisera samtalspraktiken genom att söka maximera antalet kommunikativa drag associerade med kunskapsbildning. Lyhördhet och tillit i det relationella mötet mellan deltagare och innehåll är bärande delar i ett framgångsrikt professionellt kollegialt lärande.

Nehez, J., Thelin, K., Sülau, V., Kane, E., & Rönnerman, K. (2024). *Kunskapsbildning för professionellt lärande genom kollegiala samtal*. *Utbildning & Lärande*, 18(1)